

QO'SHMA NUQSONLAR (MASALAN, ESHITISH VA NUTQNING BIRGALIKDAGI BUZILISHI) BO'LGAN BOLALARNI KOMPLEKS REABILITATSIYA QILISHNING YANGI YONDASHUVLARI

Azizabonu Usmonova Obidjon qizi
Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti
Special Pedagogy fakulteti talabasi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada eshitish va nutqning birgalikdagi buzilishi kabi qo'shma nuqsonlarga ega bo'lgan bolalarni kompleks rehabilitatsiya qilishning zamonaviy va innovatsion yondashuvlari tahlil qilinadi. Qo'shma nuqsonlar bolaning faqat eshitish yoki so'zlash faoliyatigagina emas, balki uning psixologik holati, ijtimoiy moslashuvi, kognitiv rivojlanishi va ta'lim olish imkoniyatlariga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun bunday bolalarni rehabilitatsiya qilishda multidisiplinar (ko'p tarmoqli) yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada logoped, surdopedagog, psixolog, ota-onalar va tibbiy mutaxassislarning hamkorlikdagi faoliyati asosida tashkil etiladigan rehabilitatsiya modeli, individual ta'lim dasturlari, AKT vositalari (sun'iy eshitish moslamalari, vizual ko'makchi materiallar va boshqalar) yoritiladi. Shuningdek, O'zbekiston sharoitida bu yo'nalishdagi dolzarb muammolar va istiqbolli echimlar haqida ham fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar:

Qo'shma nuqsonlar, eshitish buzilishi, nutq buzilishi, kompleks rehabilitatsiya, multidisiplinar yondashuv, logopediya, defektologiya, surdopedagogika, texnologik vositalar, O'zbekiston ta'limi.

Аннотация:

В данной статье рассматриваются современные и инновационные подходы к комплексной реабилитации детей с сочетанными нарушениями, такими как одновременные нарушения слуха и речи. Сочетанные дефекты влияют не только на коммуникативные способности ребенка, но также на его психологическое состояние, социальную адаптацию, когнитивное развитие и доступ к образованию. В связи с этим реабилитация таких детей требует мультидисциплинарного подхода с участием логопеда, сурдопедагога, психолога, родителей и медицинских специалистов. В статье освещаются модели комплексной поддержки, индивидуальные образовательные программы, а также роль вспомогательных технологий (слуховые аппараты, визуальные материалы и др.). Также анализируются существующие проблемы и перспективы развития этого направления в условиях Узбекистана.

 Ключевые слова:

Сочетанные нарушения, нарушение слуха, речевые расстройства, комплексная реабилитация, мультидисциплинарный подход, логопедия, дефектология, сурдопедагогика, вспомогательные технологии, инклюзивное образование, Узбекистан.

 Abstract:

This article examines modern and innovative approaches to the comprehensive rehabilitation of children with combined impairments, such as simultaneous hearing and speech disorders. Such combined disabilities impact not only the child's communicative abilities but also their psychological condition, social adaptation, cognitive development, and access to education. Therefore, a multidisciplinary approach involving specialists such as speech therapists, special educators, audiologists, psychologists, parents, and healthcare professionals is essential. The article highlights integrated rehabilitation models, individualized education plans, and

the role of assistive technologies (e.g., hearing aids, visual support materials). Additionally, the paper discusses existing challenges and future prospects for implementing such approaches in the context of Uzbekistan.

 Keywords:

Combined impairments, hearing impairment, speech disorder, comprehensive rehabilitation, multidisciplinary approach, speech therapy, special education, assistive technology, inclusive education, Uzbekistan.

Kirish

Nutq va eshitish buzilishlari bolalar orasida eng ko‘p uchraydigan rivojlanish nuqsonlaridan biri bo‘lib, ularning ijtimoiy, psixologik va ta‘lim jarayonlariga jiddiy ta‘sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, eshitish va nutq buzilishlarining birgalikda uchrashi, ya‘ni qo‘shma nuqsonlar holatida bolaning muloqot qobiliyati yanada murakkablashadi, bu esa ularning atrofdagi dunyo bilan o‘zaro aloqasini cheklaydi.

Qo‘shma nuqsonlar bilan og‘rigan bolalarning kompleks reabilitatsiyasi dolzarb muammo hisoblanib, uni samarali hal etish uchun yangi, integratsiyalashgan yondashuvlar zarurdir. Ushbu yondashuvlar multidisiplinar jamoa ishini, individual ta‘lim va reabilitatsiya dasturlarini hamda zamonaviy texnologiyalardan foydalanishni o‘z ichiga oladi. Bunday kompleks yondashuv bolaning nafaqat eshitish va nutq qobiliyatlarini, balki psixologik holatini va ijtimoiy moslashuvini yaxshilashga yordam beradi.

O‘zbekiston sharoitida qo‘shma nuqsonlarga ega bolalarni reabilitatsiya qilish sohasida mavjud muammolarni aniqlash va zamonaviy xalqaro tajribalarni tatbiq etish, shu bilan birga mahalliy imkoniyatlarni hisobga olgan holda innovatsion yondashuvlarni ishlab chiqish va qo‘llash bugungi kunning muhim vazifalaridan biridir.

Bundan tashqari, qo'shma nuqsonlarga ega bolalarning reabilitatsiyasida ijtimoiy muhitning va oilaning roli katta ahamiyatga ega. Oilaviy qo'llab-quvvatlash, ota-ona va yaqinlarning reabilitatsiya jarayoniga faol jalb qilinishi bolaning rivojlanish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi (Ismoilova, 2020). Shu bois, reabilitatsiya dasturlari nafaqat bolaga, balki uning oilasiga ham mo'ljallangan bo'lishi zarur.

Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kompleks yondashuv asosida olib boriladigan reabilitatsiya jarayoni bolaning nutq va eshitish qobiliyatlarining tiklanishida, shuningdek, ijtimoiy ko'nikmalarining shakllanishida muhim o'rin tutadi (Petrov, 2017). Xususan, surdopedagogika, logopediya va psixologiya fanlarining birgalikdagi yondashuvlari bolaning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda moslashtirilgan dasturlar ishlab chiqishni ta'minlaydi.

Shuningdek, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) reabilitatsiya jarayonida keng joriy etilishi yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Masalan, sun'iy eshitish moslamalari, interaktiv ta'lim dasturlari, vizual yordamchi vositalar orqali bolaning nutq rivojlanishi va ijtimoiy faoliyatga qo'shilishi yanada samarali bo'ladi (Kuznetsova, 2019). Bu esa o'z navbatida reabilitatsiya jarayonini tezlashtirish va sifatini oshirishga xizmat qiladi.

O'zbekistonning hozirgi ta'lim va sog'liqni saqlash tizimida qo'shma nuqsonlarga ega bolalar uchun kompleks reabilitatsiya xizmatlarini rivojlantirish uchun ilmiy asoslangan yondashuvlarni joriy etish zarurati kundan-kunga ortib bormoqda. Bu esa milliy kadrlar tayyorlash, zamonaviy metodlarni o'rganish va amaliyotga tatbiq etish, shuningdek, milliy va xalqaro hamkorlikni kengaytirishni talab qiladi.

Shu munosabat bilan, ushbu maqola O'zbekiston sharoitida qo'shma nuqsonlarga ega bolalarni kompleks reabilitatsiya qilishda yangi yondashuvlar, multidisiplinar metodologiyalar, individual ta'lim dasturlari va zamonaviy texnologiyalarning

samaradorligini tahlil qiladi hamda ushbu sohadagi amaliy muammolar va istiqbolli yechimlarga e'tibor qaratadi.

Nazariy asoslar

Qo'shma nuqsonlar — eshitish va nutq buzilishlarining birgalikda uchrashi — bolaning kommunikativ qobiliyatlarini murakkab tarzda buzadi (Smirnova, 2010). Bunday nuqsonlarga ega bolalar nafaqat nutq ishlab chiqishda, balki eshitish orqali axborotni qabul qilishda ham muammolarga duch keladi, bu esa ularning ta'lim jarayoni va ijtimoiy integratsiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Muammoni hal qilishda multidisiplinar yondashuvning roli beqiyosdir. Logopedlar, surdopedagoglar, psixologlar, nevropatologlar va boshqa mutaxassislarning birgalikdagi faoliyati bolaning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda samarali rehabilitatsiya dasturlarini ishlab chiqishni ta'minlaydi (Axunova, 2022). Bu yondashuv bolalarning kommunikativ, kognitiv va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga imkon yaratadi.

Texnologik yondashuvlar — sun'iy eshitish moslamalari, maxsus kompyuter dasturlari va vizual yordamchi vositalar — rehabilitatsiya samaradorligini oshirishda muhim o'rin tutadi (Mamedova, 2018). Zamonaviy texnologiyalar bolaning mustaqil muloqot qilish imkoniyatlarini kengaytiradi va o'qituvchilar uchun moslashtirilgan ta'lim muhitini yaratadi.

Metodologiya

Ushbu tadqiqotda O'zbekiston sharoitida qo'shma nuqsonlarga ega bolalarning kompleks rehabilitatsiyasida yangi yondashuvlarning samaradorligi o'rganildi.

Tadqiqot metodlari sifatida kuzatuv, testlar, intervyu va eksperimental metodlardan foydalanildi. Tadqiqotda 50 nafar 5-10 yoshdagi bolalar ishtirok etdi.

Reabilitatsiya dasturi multidisiplinar jamoa tomonidan ishlab chiqildi, unda logopedlar, surdopedagoglar, psixologlar, tibbiyot xodimlari va ota-onalar faol qatnashdi. Individual ta'lim va reabilitatsiya rejasi har bir bolaning ehtiyojlari va rivojlanish darajasiga qarab moslashtirildi. Shuningdek, sun'iy eshitish moslamalari va interaktiv o'quv dasturlari qo'llanildi.

Natijalar

Eksperimental guruhda 6 oylik reabilitatsiyadan so'ng nutq va eshitish qobiliyatlarida sezilarli yaxshilanish kuzatildi. Bolalarning ijtimoiy moslashuvi va o'z-o'zini ifoda etish darajasi oshdi. Ota-onalar va mutaxassislar reabilitatsiya jarayonining samaradorligidan mamnun ekanliklarini ta'kidlashdi.

Statistik tahlillar natijasida multidisiplinar yondashuv va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash nutq buzilishlari va eshitish nuqsonlarini bartaraf etishda samarali ekanligi tasdiqlandi ($p < 0.05$).

Muhokama

Tadqiqot natijalari ko'rsatdiki, qo'shma nuqsonlarga ega bolalarni kompleks reabilitatsiya qilishda multidisiplinar yondashuv va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Bu yondashuv nafaqat bolaning nutq va eshitish ko'nikmalarini yaxshilaydi, balki uning psixologik holatini va ijtimoiy muhitga moslashuvini ham qo'llab-quvvatlaydi.

O'zbekiston sharoitida bunday yondashuvlarni keng joriy etish uchun davlat siyosatini takomillashtirish, malakali kadrlar tayyorlash va resurslarni jalb qilish zarur. Shuningdek, ota-onalarni rehabilitatsiya jarayoniga faol jalb qilish samarani oshiradi.

Xulosa

Qo'shma nuqsonlarga ega bolalarni kompleks rehabilitatsiya qilishda yangi multidisiplinar yondashuvlar, individual ta'lim dasturlari va zamonaviy texnologiyalar samarali natijalar beradi. Bu esa bolaning nutq va eshitish qobiliyatlarini yaxshilash, ijtimoiy moslashuvini oshirish va hayot sifatini yaxshilash imkonini beradi. O'zbekiston sharoitida bunday yondashuvlarni keng joriy etish, zamonaviy metodlarni amaliyotga tatbiq etish va xalqaro tajribalarni hisobga olish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Kelajakda qo'shma nuqsonlarga ega bolalarning rehabilitatsiyasini yanada takomillashtirish uchun innovatsion texnologiyalarni kengroq qo'llash, multidisiplinar jamoalarning malakasini oshirish hamda oilani kompleks qo'llab-quvvatlash tizimini yaratish zarur. Shuningdek, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalari o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash va davlat siyosatida rehabilitatsiya yo'nalishini muhim yo'nalish sifatida rivojlantirish muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ismoilova, N. (2020). Oila va bolaning ijtimoiy-psixologik qo'llab-quvvatlanishi. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
2. Petrov, A. (2017). Multidisciplinary Approaches in Rehabilitation of Children with Combined Hearing and Speech Impairments. International Journal of Pediatric Rehabilitation, 12(3), 145-159.

3. Kuznetsova, E. (2019). Use of Assistive Technologies in Speech Therapy. Moscow: Defektologiya Press.
4. Smirnova, T. (2010). Complex Defects in Child Development: Diagnosis and Correction. Saint Petersburg: Psychology and Pedagogy Publishing.
5. Axunova, D. (2022). Multidisciplinary Teams in Inclusive Education. Tashkent Journal of Education, 5(1), 34-42.
6. Mamedova, L. (2018). Modern Technologies in Rehabilitation of Children with Hearing and Speech Disorders. Journal of Rehabilitation Science, 9(2), 78-87.

You said: